

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТУ

Актуальність питання інформатизації суспільства зумовлена тим, що на сьогоднішньому етапі розвитку спостерігається перехід суспільства від індустріального до інформаційного. Це пов'язано з зростанням кількості інформації та швидким розвитком інформаційних технологій. Нові технології впливають на всі сфери людського життя. Глобальність процесу перетворення всіх сфер людського життя зумовлює підвищений інтерес до вивчення особливостей нового суспільства, а також дослідження змін, які відбулися в житті людства.

Термін «інформаційне суспільство» використовується для того, щоб охарактеризувати суспільство, у якому доступність інформації впливає на економічну, політичну, культурну та соціальну сферу.

Провідні країни світу визначили своїм орієнтиром розвиток інформаційного устрою. Вони визнали, що одним з найважливіших ресурсів життєдіяльності сучасного людства є інформаційно-комунікаційні технології.

В Україні лише нещодавно почав відбуватися процес переходу до постіндустріального суспільства. Країна постала перед труднощами, адже в ній одночасно відбувається процес формування інформаційного простору та демократичного політичного режиму.

Практичні потреби розвиваються швидше ніж теоретично обґрунтовується розвиток інформаційного устрою. Тому важливо розглянути становлення інформаційного розвитку в розвинених країнах світу.

Це питання досліджували такі зарубіжні науковці: І. Аліксеєва, Р. Арон, Д. Белл, Е. Дж. Вільсон, Е. Гіденс, В. О. Данильян, С. Дука, Д. Естер, В. Іноземцев, М. Кальтельс, Г. Кан, Р. Кроуфорд, Д. Куа, В. А. Ліпкан, Дж. Ліхтхайм, М. Моїсеєв, І. Панарін, Т. Розак, Т. Сакайя, Т. Стоуньєр, О. Тоффлер, Ф. Уєбстер, Ф. Феррароті, А. Чернов та інші.

Даною проблемою займалися також українські дослідники, такі як: В. Андрушенко, І. Арістова, М. С. Вершинін, Л. Губерський, В. Діденко, М. Зелінський, В. О. Ільганаєва, А. Колодюк, В. Кравець, С. Кузнецов, В. Кушерець, І. Надольний, В. Нечитайло, В. Павлов, В. Рижко, О. Рубанець, С. Суліма, В. Федотова, О. Шевчук, Т. Ящук та інші.

Мета дослідження: розкрити сутність інформаційного суспільства, виявити потенціал існуючих теорій інформаційного суспільства, дослідити проблеми становлення постіндустріального устрою в Україні, визначити шляхи переходу України до нового етапу розвитку.

Завдання дослідження: розкрити суть поняття «інформаційне суспільство», визначити його основні критерії, проаналізувати перспективи розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Об'єкт дослідження: соціальне життя та особливості інформаційного суспільства в сучасному світі.

Предмет дослідження: структурні основи інформаційного суспільства, розкриття особливостей побудови та перспективи його розвитку в Україні.

Протягом останніх років відбулися суттєві зміни в усіх сферах людського життя. Швидкі темпи розвитку техніки вплинули на суспільство. Внаслідок збільшення обсягу інформації почали формуватися нові теорії суспільного розвитку.

Існує дві основні концепції, які входять в основу визначення інформаційного суспільства. Це – концепція постіндустріалізму та концепція інформаційного суспільства. Філософи намагалися описати зміни які відбуваються. Вони називали постіндустріальне суспільство по-різному. Наприклад: М. Кальтельс – мережевим, Г. Кан – постеконічним, Е. Гіденс – суспільством високого модерну, Дж. Ліхтхайм – постбуржуазним.

Наявність багатьох термінів відображає складність процесів сучасного переходу суспільства до постіндустріального. Більшість філософів, аналізуючи оновлене людське життя, робили це однобічно, акцентували увагу на економічних, культурологічних чи технологічних змінах. Тому, існує декілька різних визначень і назв інформаційного суспільства.

Теорії, які існують, не можуть окремо одна від одної розкрити основну суть феномену постіндустріального суспільства, через це необхідно комплексно визначити поняття «інформаційне суспільство».

Інформаційне суспільство – суспільство, яке формується під впливом швидкого розвитку інформаційних і комунікаційних технологій. В постіндустріальному устрої інформаційні ресурси стали основою економічної цінності. Головною умовою благополуччя стає вміння працювати з інформацією. На новому етапі розвитку обмін інформацією не має ніяких обмежень [2, с. 9].

У працях Д. Куа, Р. Кроуфорда, Т. Сакаїї, Дж. Ходжсона та ін. виокремлені такі основні ознаки нового суспільного устрою: заміщення праці знаннями, пріоритетність інтелектуальних, а не технічних навичок, перетворення економіки на систему, що функціонує на основі обміну та оцінки знань; заміна трудової діяльності новим типом активності, що ґрунтується на творчості; перетворення суспільного виробництва в інноваційне, що базується на використанні нових знань; перехід від технократичного до антропоцентричного принципу організації виробництва на основі відмови від авторитарного управління; деструкція основ приватно-капіталістичного привласнення на основі формування власності на інформацію та знання, яка «кидає виклик межах виняткової та індивідуальної власності»; прихід на зміну «людині економічній» багатовимірної «людини творчої»; формування нового типу економічної влади, за якого відношення до засобів виробництва перестає бути вирішальним фактором впливу та суспільних привілеїв, оскільки істинна влада полягає «у процесі осмислення інформації, а не в певній посаді, управлінській функції» [1, с.58].

Цей список змінюється з кожним днем, адже життя весь час вносить свої корективи.

Протягом останніх років швидкий розвиток технологій, а також збільшення інформаційних ресурсів – стали основою для прийняття нового устрою з практичної сторони.

В ХХІ столітті інформаційний устрій став не лише терміном, зараз це орієнтир розвитку сучасних країн. Лідери цих країн запропонували об'єднати зусилля задля розвитку глобального інформаційного суспільства.

Отже, варто зазначити, що саме інформаційний устрій є основною характеристикою сучасного життя суспільства.

Цей період розвитку ми називаємо постіндустріальним, тому що в суспільстві можна спостерігати зниження інтересу до промисловості та сільськогосподарської діяльності, але не до товару.

Сьогодні передові країни світу переходять до постіндустріальної економіки. В ній господарською діяльністю є застосування інформації таким чином, щоб всі інші форми виробництва були більш ефективними. Обмежуючим фактором тут є знання.

Загальною тенденцією для всіх розвинених країн є рух до інформаційного суспільства. Через те, що в різних країнах цей процес відбувається не рівномірно та з певними особливостями, сформувався дві основні моделі розвитку – західна та східна. Західна модель поділяється ще на дві: американо-англійську та європейську.

Загальною концепцією першої є соціально-економічний розвиток, в якому переважає приватний сектор над функціями держави. Дослідники вважають, що її основна роль у світі – це експорт постіндустріального суспільства. Особливим в цій концепції є те, що відбувається вплив законодавства на розвиток галузей економіки, права, соціальної власності, соціальний захист населення.

Друга модель – це європейська. Українські дослідники поділяються її на західноєвропейську, скандинавську, центральноєвропейську та східноєвропейську. Вона особлива тим, що в ній відбувається пошук рівноваги між ринком та контролем держави, між державними інтересами та приватним бізнесом, при цьому враховується те, що роль кожного може змінюватися протягом певного періоду. Основними рисами є встановлення інформаційної економіки, політична спрямованість на становлення інформаційного устрою.

Східну (азійську) модель можна поділити на: японську, індійську, китайську, младоазійську.

Японська модель має на меті вдосконалення корпоративного управління за принципом ієрархії. Вона базується на піраміді в основі якої три принципи: гармонія, відповідальність та вдячність. Пріоритетним в ній є розвиток технологій та їх впровадження у всі сфери життя.

Младоазійська модель є трансформованою японською. Відмінним є те, що уряди приймають рішення на рахунок інвестицій приватного бізнесу в інформаційну сферу.

Для індійської моделі характерним є пріоритетність розвитку внутрішніх людських ресурсів на шляху до постіндустріалізму. Особливістю є опора на традиції. Політика уряду спрямована на забезпечення всіх доступом до інформації.

Основою китайської моделі є взаємодія ринку та уряду. Китай будучи раніше відсталою країною став одним з центрів технологій.

Отже, східна модель базується на прагненні розробити подібну західним концепціям модель, але вона має за основу утвердження ціннісних орієнтацій відносно інформатизації. Також, основним в ній є співпраця держави і ринку та спроби встановити зв'язок між традиціями та соціальними змінами.

Проаналізувавши дані моделі варто зазначити, що основою розвитку нового суспільства є взаємодія держави, приватного бізнесу і суспільства, проте, співвідношення їх ролі може бути різноманітним.

Трансформація інформаційних технологій в єдину систему зв'язку стала одною з умов процесу глобалізації. Його змістом є посилення зв'язку національних, політичних та соціальних систем.

На сьогоднішній день відбувається зміна економічних відносин, яка дозволяє відмітити перехід до постіндустріального суспільства. Чинником, який визначає сучасну економіку є інформатизація. У світі збільшується роль інформаційної індустрії, виокремилось виробництво інформації. А це означає, що з'явилась інформаційна економіка, основним в якій є інтелектуальні здібності людей.

Зміни в економіці супроводжуються змінами в економічних відносинах. Раніше фундаментом була приватна власність, але через втрату цінності предметів змін зазнали товарно-грошові відносини та інші елементи економіки.

Основними ідеями в інформатизованій економіці є: формування глобального ринку; інформація використовується як виробнича сировина; заперечення теорії вартості; зниження витрат виробництва; активний розвиток виробничих систем; віртуалізація економічного простору [2,с.13].

Розвиток нового суспільства має два напрямки: з одного боку, це змішання культур, зміна традицій людей, перш за все у повсякденному житті, а з іншого – потрібно стимулювати розвиток культури, щоб не дозволити в суспільстві такого явища, як глобальна уніфікація та національна ідентичність, яка є захисною реакцією на зміни сучасного середовища.

Інформаційне суспільство є каталізатором переходу від людини економічної до творчої. Воно сприяє підвищенню культурного рівня людини. В соціальних системах інформація виконує такі функції: логіко-гносеологічну, комунікативну, світоглядну й управлінську, які взаємозалежні і проникають одна в одну і не можуть існувати без цього взаємозв'язку.

Ще однією важливою характеристикою інформаційної революції є віртуалізація соціального простору. Новий напрям здатний вплинути на освіту, інфраструктуру праці, а також здатний забезпечити людині доступ до інформації з будь-якого місця.

Смерічевський Едуард виділяє три напрямки процесів віртуалізації: створення віртуальних технологій, з якими можна працювати як з живим організмом; створення техніки з ефектом присутності, яка працює будь-де; інформаційно-віртуальне суспільство перетвориться у інтелектуальне, в якому інформація стане критерієм розвитку суспільства [6, с.50].

Отже, людина повинна освоїти віртуальний світ, адже він по-іншому залучає суспільство в соціальні структури через відчуття, сприйняття та уявлення.

Звичайно, в світі не існує універсальних методів переходу до постіндустріального устрою. Проте, аналізуючи найрозвиненіші країни, ми можемо виокремити деякі закономірності. Однією з таких є те, що найуспішніші керувалися такими принципами: партнерство зацікавлених сторін, реальне бачення цілей, політична воля до втілення стратегій [3,с. 28].

На сьогоднішній день Україна є невід'ємною частиною світового політичного і економічного співтовариства. Саме ці фактори підтверджують, що в нас величезний потенціал до розвитку. Проте, в нас є деякі особливості.

Після проголошення незалежності в Україні відбуваються глибинні трансформаційні процеси, з-поміж яких визначальними є модернізація українського соціуму та його демократизація, що детермінує формування сучасної української нації та її держави [4,с. 243].

Це означає, що формування нового суспільства є дуже важливим, адже це є одною з передумов створення демократичної країни, а також інтеграції у світовий простір.

З особливостей становлення інформаційного суспільства в Україні можна виділити: перехідний період політичної, економічної та соціальної системи, через який виникають невизначеності та суперечності; необхідність державного регулювання; наявність передумов

(високий освітній потенціал) та проблем (економічна нестабільність та зтяжний характер розвитку правової бази в інформаційній сфері) для становлення і розвитку нового суспільства; розширення мережі мобільного зв'язку; формування нового суспільства під час демократизації та інтеграції країни в світову спільноту [2,с.14].

Варто підкреслити, що перехідний період відбувається не організовано. В Україні, порівняно з іншими країнами, не достатній рівень розвитку інформаційних технологій, він не відповідає її потенціалу.

Процес переходу до постіндустріального суспільства є дуже складним. Він пов'язаний з створенням інформаційного простору. Успішний перехід відбудеться лише за умови співпраці влади та приватного бізнесу.

Необхідно зосередити увагу на таких напрямках:

1. Політично-правовому.

Визнати розвиток інформаційного суспільства, як пріоритетний напрям державної політики. Необхідно виробити модель національної політичної культури. Ця модель повинна врахувати історичний досвід народу, специфіку його сьогодення, життєві потреби й інтереси, а також світовий досвід функціонування модерної політичної культури. Ця модель має бути покладена в основу практичної діяльності влади й громадського суспільства з формування «стрижневої культури» оновленої української нації [4,с. 193].

2. Економічному.

Створити сприятливе економічне середовище, сприяти розвитку інформаційних технологій. Змінити економіку України та забезпечити її конкурентоздатність.

3. Технологічному.

Для того щоб сприяти розвитку інформаційної інфраструктури варто створювати та розвивати інформаційні системи та мережі. Розвивати український продукт на просторах Інтернету. Створювати конкурентоспроможну у світі інформаційну продукцію.

4. Соціальному.

Забезпечувати загальний доступ до інформації. Створити умови для самореалізації кожного члена суспільства.

5. Культурному.

Створювати українські електронні бібліотеки та бази даних, а також загальнодоступні національні ресурси.

В результаті дослідження ми прийшли до наступних висновків:

Внаслідок значного впливу інформаційних технологій з'явилися суперечливі тенденції в суспільстві. Розвиток постіндустріального суспільства є однією з основних умов становлення демократичного ладу в Україні. Особливостями становлення і розвитку інформаційного суспільства є: перехідний період політичної, економічної та соціальної системи, через який виникають невизначеності та суперечності; необхідність державного регулювання; наявність передумов (високий освітній потенціал) та проблем (економічна нестабільність та зтяжний характер розвитку правової бази в інформаційній сфері) для становлення і розвитку нового суспільства; розширення мережі мобільного зв'язку; формування нового суспільства під час демократизації та інтеграції країни в світову спільноту [2, с.14].

Інформаційне суспільство – це сучасний етап розвитку цивілізації. Його завданням є створення, обробка, передача інформації, а також збільшення впливу інформаційних технологій на всі сфери людського життя.

Проаналізувавши основні концепції інформаційного суспільства, ми можемо сказати, що на даний момент відсутня єдина база для вивчення цього нового явища.

Перехід до постіндустріального суспільства – це основний пріоритетний напрям сучасних країн. Але цей процес відбувається в кожній країні по-різному, тому ми можемо виділити основні моделі розвитку суспільства: східна та західна. Україні варто лише перейняти позитивний досвід в цих країн.

Формування постіндустріального суспільства в Україні пов'язане з створенням інформаційного середовища. Тому варто зосередити увагу на його формуванні.

Література

1. *Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: Підручник. – Київ: Знання, 2006. – 431 с.*
2. *Даніл'ян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. .. канд. філософ. наук: 09.00.03 / В.О. Даніл'ян ; Харк. ун-т повітр. сил ім. І. Кожедуба. – Х., 2006. – 19с. – укр.*

3. *Інформаційне суспільство. Шлях України: монографія* / [А. В. Колодюк, Т. А. Береза, Я. А. Жаліло та ін.]. *Бібліотека інформаційного суспільства*. –К.: «Відродження» та ПРООН, 2004. – 309с.
4. *Гнасевич Н. В. Українська національна ідея: генеза та сучасний зміст* / Н. В. Гнасевич // *Світоглядні та соціокультурні засади формування української модерної нації: моногр.* / авт.колектив : О. М. Рудакевич (керівник) та ін. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 256 с.
5. *Смерічевський Е. Ф. Віртуальність у сучасній науковій літературі*. // *Схід*. – 2001. –М. – С. 49-51.
6. *Шаповал О.В. Розробка національних стратегій інформаційного розвитку – пріоритет сучасності* // *Нова парадигма*. – Випуск 38. – К., 2004. – С. 166–172.
7. *Скалацький В. М. Інформаційне суспільство: сучасні теорії та моделі (соціально-філософський аналіз): Автореф. дис. .. канд. філософ. наук: 09.00.03* / В.М. Скалацький ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2006. – 17 с. – укр.
8. *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія* / Гончарук Т. В., Гнасевич Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.